

De kabinetsformatie en de electorale uitdaging van D66

Nog steeds zien we per week weinig verschuivingen in politieke voorkeur. Behoudens de PVV zijn de 6 grootste partijen 1 à 2 zetels gezakt t.o.v. de uitslag van 15 maart jl. De PvdA is er 2 gestegen en de Partij voor de Dieren 1. De enige partij die fors is verschoven sinds de verkiezingen is Forum voor Democratie. Die partij staat inmiddels op 7 zetels (+5). De 4 partijen, die nu samen aan het onderhandelen zijn om een regering te vormen, staan nu samen op 71 zetels. Dat is 5 minder dan bij de verkiezingen.

	zetels	TK2017	20-8-2017	Versch met TK2017
VVD	33	33	31	-2
PVV	20	20	20	
CDA	19	19	17	-2
D66	19	19	18	-1
GroenLinks	14	14	13	-1
SP	14	14	12	-2
PvdA	9	9	11	2
ChristenUnie	5	5	5	
Partij voor de Dieren	5	5	6	1
50PLUS	4	4	4	
SGP	3	3	3	
DENK	3	3	3	
Forum voor Democratie	2	2	7	5
Totaal	150	150	150	
VVD+CDA+D66+ChristenUnie	76	76	71	-5

Er wordt inmiddels ruim 5 maanden onderhandeld om een kabinet te vormen en het is nog niet zeker of de partijen, die nu aan het onderhandelen zijn, er ook uitkomen.

Het is 45 jaar geleden dat er meer dan 3 partijen een regering vormden. Maar de situatie nu is veel gecompliceerder dan toen. Met name komt dat doordat het electoraat veel mobieler is dan 45 jaar geleden. In 1972 waren 20 zetels van partij gewisseld t.o.v. de verkiezingen van 1971 en de drie grootste partijen haalden samen 92 zetels. 45 Jaar later In 2017 waren er maar liefst 38 zetels van partij gewisseld en de drie grootste partijen haalden samen slechts 72 zetels.

Bij de zes Tweede Kamerverkiezingen in deze eeuw verloor drie kwart van de partijen, die na de verkiezingen ervoor een regering hadden gevormd, zetels (meestal behoorlijk veel). Iets wat dan ook al doorgaans in de verkiezingen voor de gemeenten en provincies (Eerste Kamer!), die tijdens de regeringsperiode plaats vonden, gebeurde.

Dat kwam dan niet door hetgeen in de regeringsverklaring stond, maar had te maken met besluiten die genomen werden door de regering (meestal t.a.v. actuele gebeurtenissen) waar de kiezers van één of meer regeringspartijen, niet zo blij mee waren.

Bij de huidige kabinetsformatie loopt D66 electoraal het grootste risico. Niet alleen verloor D66 de laatste vier keer toen het mee deed aan de regering steeds veel zetels (1982: -11, 1998: -10, 2002: -7, 2006: -3). Maar D66 loopt nu een bijzonder extra risico. Bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen in 2014 heeft D66 een historisch goede uitslag behaald. In 3 van de 4 grootste gemeenten werd D66 de grootste partij. In 6 van de 10 grootste gemeenten haalde D66 de meeste zetels. Daardoor heeft D66 bij die gemeentebesturen een sterke positie gekregen.

Gecorrigeerd op de deelname van de lokale partijen en het niet deelnemen van de PVV in vrijwel alle gemeenten, haalde D66 een hogere uitslag bij de Gemeenteraadsverkiezingen 2014 dan bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017. Zo haalde D66 in 2014 bij de Gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam 26% en bij de Tweede Kamerverkiezingen 18%. In Utrecht waren deze percentages resp. 26% en 22%.

Over 7 maanden zijn de volgende Gemeenteraadsverkiezingen en ook als D66 dan ongeveer de scores per gemeente zal halen die bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 zijn gehaald zal er in veel gemeenten sprake zijn van een (fors) verlies.

Deelname aan een regering, en zeker een waar de VVD en het CDA ook aan deelnemen en GroenLinks niet, levert D66 electoraal dus een fors (extra) risico op om haar sterke positie in veel gemeenten te verliezen.

De ervaring leert dat het risico van electoraal verlies van regeringspartijen niet gebaseerd is op teksten van het regeerakkoord, maar het ontstaat door de reactie van het kabinet op "gebeurtenissen", waar door de kiezers van de verschillende partijen van de regering, sterk verschillend over wordt gedacht.

Dat kan (nu al) goed geïllustreerd worden aan de hand van twee series vragen die vrijdag jl. zijn gesteld. Vragen over de voornemens, die volgens het AD in het regeerakkoord zullen worden opgenomen en het oordeel van de Nederlanders over de uitzetting van een Armeense moeder zonder haar kinderen. Ten aanzien van de eerste zien we bij 3 van de 4 punten een fors verschil in opvattingen tussen kiezers van D66 en die van het CDA.

Positief over uitgelekte mogelijke onderdelen van het regeerakkoord

<i>positief over voorstel</i>	Allen	Stemt nu									
		PVV	FvD	VVD	CDA	CU	D66	PvdA	SP	GL	50PL
Wilhelmus op school leren	45%	51%	57%	54%	76%	65%	27%	26%	35%	22%	45%
Iedereen krijgt op zijn 18e een boekje van de burgemeester over onze rechtsstaat	43%	42%	58%	43%	65%	48%	32%	43%	44%	30%	43%
Regering komt niet met voorstel "voltooid leven", partijen mogen het zelf doen	48%	33%	40%	57%	55%	72%	64%	57%	40%	39%	42%
Er komt een versoepeling van de embryowet	55%	47%	54%	67%	37%	23%	77%	77%	46%	75%	28%

Maar ten aanzien van het onderwerp “Kinderpardon” in relatie tot de recente uitzetting van de Armeense moeder, zijn er wel grote verschillen tussen D66-kiezers en die van VVD en CDA. De positie die de kiezers van D66 (en ChristenUnie) innemen t.o.v. die van VVD- en CDA-kiezers is sterk verschillend. Dat is een goed voorbeeld van het soort onderwerp dat rechtsom of linksom een of meer van de regeringspartijen electoraal schade zal gaan berokkenen.

Eens met de volgende stellingen over uitzetten van Armeense moeder zonder haar kinderen.

<i>mee eens</i>	Allen	Stemt nu									
		PVV	FvD	VVD	CDA	CU	D66	PvdA	SP	GL	50PL
De moeder had zonder haar kinderen niet uitgezet mogen worden	45%	24%	21%	25%	28%	75%	63%	72%	63%	80%	30%
Als de kinderen wel bij haar moeder geweest zouden zijn dan hadden ze wel uitgezet mogen worden	57%	78%	82%	79%	66%	43%	41%	36%	31%	23%	71%
Het kinderpardon moet in het volgende kabinet worden uitgebreid	41%	15%	9%	24%	30%	65%	60%	76%	60%	88%	23%

Welk onderwerp het ook betreft, en welke combinatie van partijen dan ook een (al dan niet meerderheids-) regering zal vormen, het laat niet alleen zien dat de slagkracht van een regering klein is, maar het valt ook niet te verwachten dat dit naar de toekomst toe zal verbeteren. Integendeel zelfs, als we ook nog aan een Eerste Kamer denken, die over ruim anderhalf jaar weer van samenstelling zal veranderen en waar zich ook weer andere meerderheden van partijen kunnen gaan voordoen.

De kans dat bij zo een gefragmenteerd politiek landschap de zo benodigde hervormingen van het stelsel zal plaatsvinden (waar dan ook nog twee derde meerderheden voor nodig zijn als de grondwet veranderd zou moeten worden), lijkt mij ook klein te zijn.

Doorgaan op de oude voet zal echter de regeerbaarheid van Nederland verder doen verkleinen. Wellicht kan, als D66 tot het volgende kabinet toetreedt, de voormannen van die partij daaraan voorafgaande nog eens [het Appèl](#) lezen, dat in september 1966 uitkwam, en de basis werd van de oprichting van de partij Democraten 66, nu ruim 50 jaar geleden. De ondertitel van dat pamflet luidde: “Aan iedere Nederlander, die ongerust is over de ernstige devaluatie van onze democratie”

Ter afsluiting citeer ik de derde alinea:

“Wij zijn van mening dat ons staatsbestel bedroevend functioneert. Het politieke spel moet nog steeds worden gespeeld volgens de regels die dateren uit de vorige eeuw. Die regels zijn in de jaren na 1848 opgesteld voor een maatschappij die niet te vergelijken is met de onze. De turbulente ontwikkelingen sinds 1900 hebben onze samenleving immers ingrijpend veranderd. Maar nog steeds moeten regeerders en parlement het doen met de codes van een voorbij tijdperk. De laatste jaren presenteren de bittere gevolgen daarvan zich met een steeds grotere frequentie.”